

Відгук

офіційного опонента про дисертацію
Шумицької Галини Василівни
«Мовна ситуація на Закарпатті в 1991–2020 році:
регіональний вимір мовної політики»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова
(Київ, 2020. 593 с.)

Сьогодні в Україні точиться дискусія про те, яким шляхом – європейським чи імперським – розвивається мовне законодавство. Адептів первого і прихильників другого напрямів удосталь. Вони висувають ваговиті аргументи, обстоюючи свої версії. Розставити акценти в цій царині просто й однозначно – справа з нелегких. Наголосимо, що нині утворився бар’єр між теоретично виформуваним мовним законодавством і його практичним утиленням, тлумаченням тих або тих конкретних положень. Діс ще й регіональний чинник, коли органи місцевої влади дозволяють собі на власний копил трактувати правові норми і пропонувати свої варіанти виходу із ситуації, прикриваючись неодмінно вбоганням за долю окремих категорій людей, передовсім етноменшин чи так званого зденаціоналізованого російськомовного населення. У місцях компактного проживання представників інших національностей ця проблема час від часу потужно заявляє про себе, набуває виняткової гостроти. Її активізують, підігривають не стільки внутрішні сили держави, скільки зовнішні впливи, за якими стоїть великий фінансовий, економічний, політичний механізм. Він має своїх керманичів на кшталт «руssкого міра», а сьогодні вже без щонайменших застережень виходить не на крайові, а на державні овиди «угорський мір» [покличемося у зв'язку з цим на статтю «Хто хоче “угорського міра”?» Юрія Михальчишина, уміщено у всеукраїнському культурологічному тижневикові «Слово Просвіти» (3–9 грудня 2020 року)]. Закарпаття, Одещина, Запоріжжя, Маріуполь, Миколаїв.., а ще донедавна Крим, Донецьк, Луганськ – це регіони, де мовне питання вирувало й вирує, а

наслідком цього неспокою стали анексовані й агресивно збурені українські території. Патріотичні сили б'ють на сполох, намагаються гасити протистояння, шукати оптимальні способи виходу із ситуації. Усе це зазвичай нагадує не державну стратегію, а радше залатування дірок, яке лише на короткий часовий відтинок стишує амплітуду суспільної напруги. Тому треба не келійно, а всеукраїнськими спільними зусиллями відстежувати мовну ситуацію, вибирати моделі розвитку мовної політики й вибазовувати відповідно до цивілізованих стандартів мовне законодавство. Щодо останнього, то його випрацювання в Україні ніколи не було спокійним, воно неодмінно перетворювалося на палку дискусію, а нерідко й на організований спротив, що позначався на державному поступові, уповільнював його. Згадаймо очікуваний століттями закон «Про мови в Українській РСР» (1989 рік), лихої пам'яті кремлівсько-ківаловсько-колесніченківський закон (так званий закон трьох К чи емсько-валуєвсько-колесніченківсько-ківаловсько-януковичівське твориво) «Про засади державної мовної політики» (2012 рік), який, на щастя, скасував Конституційний Суд України (2018 рік), і, нарешті, закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 рік). Боротьба на мовнозаконодавчому полі не припинилася, оскільки знайшлися сили (з-поміж них і ті, які представляють найвищу владу в державі), що хочуть переінакшити вже легітимізовані норми й цим самим не допустити вдергавлення української мови, а посприяти розвою інших мов, які мають своїх батьківщини, своїх носіїв і яким ніщо не загрожує в цьому полілінгвальному світі.

Про мовну ситуацію, мовну політику, мовне законодавство маємо чимало фундаментальних праць, авторами яких є мовознавці (насамперед соціолінгвісти), юристи, а то й прості ширі патріоти, уболівальники за майбутню долю України. З'ява дослідження Галини Шумицької – небуденна подія в українській лінгвістиці. Присвячене воно унікальності мовнополітичної ситуації, що склалася в найзахіднішому українському регіоні – Закарпатті. Причини цієї унікальності розкрито на самому початку дисертації (с.29).

Термінологічний різnobій, відсутність або неоднозначність окремих робочих понять, що стосуються досліджуваної проблеми, змусили авторку підготувати теоретичний розділ, представити в ньому стратегічні положення, адаптувати світовий досвід мовного законодавства до сучасної української практики, схарактеризувати й узагальнити вітчизняні набутки в цій важливій сфері. Розглядувана праця ґрунтується на засадах синхронності, адже в ній ідеться про мовну ситуацію на Закарпатті чітко окресленого періоду – часів незалежності України (1991–2020 рр.). Та відомо, що будь-який горизонтальний зріз потребує діахронного опертя, ширшого тла, удавання до яких умотивоване простою істиною: осягнення сучасного вимагає знання минувшини, тобто тієї бази в усій її повноті, на якій воно постало й набуло свого натеперішнього статусу.

Рецензована робота вкладається у класичні соціолінгвістичні рамки. Зроблено успішну спробу різновекторного з'ясування феномену мовної політики відповідно до вже усталеної в мовознавстві традиції. За вихідну позицію взято те (і це, на наш погляд, переконливо), що роль держави в процесах суспільного розвитку «очевидна, хай якими б вони були: конструктивними, спрямованими на зміцнення комунікативних і соціальних можливостей конкретних мов, чи деструктивними, коли вживання мови обмежується або й забороняється» (с. 47). Докладно проаналізувавши термінологічно-поняттєву парадигму, авторка приходить до висновку, що поруч з уже вкоріненим поняттям «мовна ситуація» має побутувати термін «мовнополітична ситуація». Уведення його детерміноване завданнями вистежування, корегування, зрештою, переорієнтування випрацюваної на загальнодержавному рівні мовної політики в регіональну площину. Поняття, про які йдеться, убгано в рамки родо-видової залежності: мовна політика, повторює Галина Шумицька вслід за Віктором Брициним, являє собою сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні, а мовнополітична ситуація, на переконання дослідниці, – «регіональний вимір загальнодержавної мовної політики» (с. 50).

Як пріоритет вирізняємо те, що в роботі приділено належну увагу й дано позитивну оцінку мовному плануванню та мовному будівництву – органічним складникам щойно проінтерпретованих понять. Ураховано й інші велими важливі чинники, а саме: Україна – пострадянська, постколоніальна й постгеноцидна держава (с. 52), а здійснювана в ній мовна політика наскрізь пронизана складним політичним конфліктом, причому він, як не дивно, не згасає з роками, а лише набирає зигзагоподібного характеру – під дією екстрапінгвальних чинників то відносно стабілізується, то знову набуває національно маркованих або – частіше – зденаціоналізованих обертів.

Сучасна мовна політика на Закарпатті, як і в будь-якому іншому куточку України чи то й планети, має своє історичне коріння. Про нього в дисертації сказано небагато в консолідованому форматі. Переповідати відомі історичні істини не було очевидної потреби, але вияскравлення етноасиміляційних процесів на території, про яку йдеться, є доречним і своєчасним. Історія ця сягає Угорського королівства (XI–XIII ст.), угорської та австрійської частини Австро-Угорщини, Угорської Народної Республіки, чехословацького періоду, Карпатської України, радянської доби. Важливо, що мовне питання проаналізовано крізь призму такої значущої соціальної сфери, як освіта: подано ілюстрації, у яких наведено статистичні відомості стосовно кількості шкіл за мовами навчання в різні історичні періоди.

У теоретичному розділі вміщено вичерпну інформацію про законодавчі акти України як важливі регулятори лінгвopolітики, витлумачено їхні зasadничі положення. Мовиться, зосібна, про інституційне забезпечення мовної політики на загальнодержавному й регіональному рівнях, про різні типи її: політика стратегічної багатомовності й офіційної одномовності, регіональна мовна політика, політика офіційної двомовності та диференційованого політичного статусу, комплексна мовна політика, асиміляційна мовна політика. Їх традиційно об'єднують у три моделі: асиміляційну, диференційну та мультикультурну. Сутнісне в цьому складному механізмі – вибір коректної мовної політики. Відомо, що некоректність спричиняє тяжкі наслідки, пов’язані з внутрішніми

конфліктами, навіть із падінням держав. На думку Галини Шумицької (а ми солідаризуємося з нею), за модель сучасного мовного планування й мовного будівництва з огляду на історичний, геополітичний, економічний, культурний контекст розвитку України варто брати проактивну мовну політику у форматі поміркованої одномовності та моделі «1+1+2» [державна, рідна (якщо не державна), перша (*lingua franca*) та друга іноземні] й неодмінно з «пріоритетом української мови як державної, мови навчання, засобів масової інформації, культурного процесу» з обов'язковою «орієнтацією на підвищення її престижності» (с. 92).

Після прочитання першого розділу дослідження закралася думка, що воно не зовсім вписується в парадигму наукового стилю, а відчутно корелює з публіцистикою. Однак після знайомства з роботою в повному обсязі це застереження було спростоване: стиль викладу соціолінгвістичної проблеми органічно єднається з публіцистичною мовою. Щодо науковості, то її не бракує в роботі, починаючи від термінів, які активно побутують у ній, і завершуючи граматичними та іншими виразно задекларованими маркерами наукового дискурсу.

Глибиною змісту, багатючим фактологічним матеріалом насичений фрагмент дисертації, присвячений мовнополітичній ситуації на Закарпатті на тлі пострадянських суспільних трансформацій (1991–2005 рр.). Дисерантка чітко хронологізувала ці трансформації, установила логічні взаємозв'язки між ухваленими законодавчими актами, різними громадськими ініціативами, які мали розголос у суспільстві. Належне місце відведено опису мовної ситуації, що склалася в СРСР. В оцінці тодішньої влади мова північного сусіда нібіто слугувала засобом зближення і культурного збагачення всіх народів «великого и могучого Советского Союза», а насправді вона витісняла на маргінеси всі інші мови, а українську – чи не найзатятіше. Дослідниця «наклада» на мовно-політичну матрицю колишньої імперії й уже незалежної України лінгвopolітичну ситуацію на Закарпатті, виранжуваючи з педантичною точністю перебіг мовних і навколомовних подій у

полієтнічному краї, й цим самим зі своїх видноколів розвінчала міф про єдиний радянський народ як соціальну та інтернаціональну спільноту.

На перший погляд видається, що рецензований розділ, зрештою, і вся робота переобтяжені цитатами. Але іншої технології для дослідницького контексту такого взірця знайти важко. Подано не просто текстові ілюстрації, а фрагменти офіційного та неофіційного законодавства, витяги з праць, які безпосередньо гармонують чи дисонують із тими або тими правовими зasadами. Позитив убачаємо і в тому, що Галина Шумицька майстерно вибудовує наукові діалоги й на цьому авторитетному тлі репрезентує власну концепцію. Рясні твердження на зразок «мовна політика здійснювалася більше на папері, була декларативною» (с. 99) проливають світло на складність процесу формування мовної ситуації в Україні загалом і в окремо взятому її регіоні зосібна.

Виправданим є аналіз неординарних, часто не передбачуваних конкретних репрезентантів мовнополітичної ситуації в Україні в різні періоди незалежності з огляду на «постать президента та обраного ним вектору провадження мовної політики в Україні, а також на специфіку її регіонального виміру в Закарпатській області» (с. 99). Підмурком для цієї ефективної технології стали соціолінгвістичні дослідження, аналіз медіа- та архівних матеріалів.

Удало схарактеризовано через мовний простір президентську каденцію Леоніда Кравчука й Леоніда Кучми. Разом із дисертантою дорікаємо першому Президентові України, що він і справді «нічого не зробив проти стрімкої русифікації засобів масової інформації: хоч у грудні 1992 року і був ухвалений закон “Про телебачення та радіо”, який передбачав мовлення українською у всій країні, проте ці законодавчі рішення не були реалізовані» (с. 100). Що ж до другого Президента, то його участь у російщенні України розкрита об'єктивно, для цього залучено великий фактаж, неспростовні матеріали, толерантно закцентовано на розходженнях між словом і конкретними справами Леоніда Даниловича. А все це вислід того, що в Україні не запрацював на повну силу мовний сектор у структурі секретаріату

Кабінету Міністрів, не був затверджений новий правопис (ідеться про проект найновішої редакції «Українського правопису»). До наукових чеснот Галини Шумицької зарахуємо й те, що вона не випустила з поля зору проблему реформування української ортографії в добу незалежності.

Досить кваліфіковано викладено в дисертації такі вагомі складники мовної ситуації на Закарпатті, як «русинська мова» й закріплення за нею статусу 13-ї за рахунком слов'янської мови, як «русинський рух», як русоцентристська орієнтація нинішнього «карпаторусинства» та оцінка його українськими політиками, мовознавцями. Це складне й наповнене тривоги та неочікуваностей питання, воно з особливим суспільним натиском мусується зараз. Його, постійно наголошує авторка, треба послідовно, мудро й толерантно розв'язувати вже сьогодні, аби не допустити другого Криму й уникнути утворення нових псевдореспублік. Гадаємо, що дослідження Галини Шумицької понизить сепаратистський градус проугорських, проросійських, прорумунських та інших організацій, які відкрито й приховано домагаються автономного статусу Закарпатської області. Сподіваємося, що їм завадить уміщена в праці об'єктивна інформація про етномовну ідентифікацію жителів Закарпаття (визначення рідної мови мешканцями районів, міст, селищ, дані перепису 2001 року стосовно «русинської мови»).

Переконливо доведено й те, що на реальний стан застосування української й інших мов у різних галузях суспільного життя впливає освітньо-медійний простір. Цей важливий аспект добре висвітлений у дисертації. Нам імпонує інформація про етнічну пресу Закарпаття, уражас той факт, що «впродовж нетривалого часу після проголошення незалежності України в краї замість півтора десятка обласних та районних газет було зареєстровано близько 300, значна частина яких була задекларована як угорськомовні видання» (с. 126). Цінними є відомості про освітню діяльність угорської національної меншини. За викладеними в роботі фактами виструктуровується як державотвірна, так і протилежна їй руйнівна політика, а особливо та, що стосується прихованих і неприхованих мотивів Угорщини

в підтримці угорської національної меншини на Закарпатті. Цю сферу впливу також проаналізовано в дисертації: у період з 2011 до 2018 рр. Фонд імені Бетлера Габіна профінансував закарпатських угорців на 55 млн доларів (с. 138–139). Такій і низці інших ініціатив у праці надано об'єктивну оцінку.

Мовна політика має залежати не від смаків та уподобань гаранта Конституції, а від накресленої державою стратегії і тактики – ось один із кардинальних висновків, який не раз і не два прочитується між рядками рецензованої праці. Безпосередньо стосується він і найдемократичнішого українського Президента Віктора Ющенка. Авторка наголошує, що в часи його правління (а особливо за каденції Віктора Януковича) відверто заявляла про себе проблема сепаратизму. Про це йдеться в розділі «Спроба апробації на теренах Закарпатської області моделі мовної сепарації через регіоналізацію мов». Галина Шумицька сумлінно проаналізувала оприявлене їй те, що залягло в архівах, законодавче поле, ті акти, які набули чинності, й ті, які залишилися проектами.

За вже використовуваною раніше дослідницькою методикою – накладання на загальнонаціональне тло регіонального виміру – під різним кутом зору розглянено процедуру легітимізації Закарпатською обласною радою національності «русин», процес кодифікації «русинської мови» за безпосередньою участю окремих науковців і політиків, а ще – вивищення під дією внутрішніх і зовнішніх сил пріоритетності освітніх питань угорських меншин на краївому зразі періоду президентства Віктора Ющенка, претендування на роль регіональних мов у Закарпатській області й досягнення на цьому шляху неабияких перемог угорською, румунською та «русинською» мовами періоду президентства Віктора Януковича. Для дослідниці авторитетною доказовою базою слугували офіційні документи, які видавала Закарпатська обласна рада, країві звернення громадських організацій і т. ін. На конкретних фактах доведено, що зиятково конструктивну роль у цьому складному, надмірно заполітизованому дійстві зіграв Ужгородський університет, зокрема національно свідоме філологічне товариство, до якого належить і Галина Василівна.

У дисертації вирізнено з відчутним акцентом питання про виняткову важливість окремих постатей у творенні мовнополітичної закарпатської історії. З-поміж них – насамперед Віктора Балога, завдяки якому, покличемося на Ю. Балегу (2010 рік), «політруси ни почивають себе на Закарпатті привільно. Віктор Андрійович головного їх покровителя В. Балогу вивів на державний Олімп і зробив своїм другим “Я”» (с. 159). Добре слово сказане ще про одну особистість – М. Сюська, багатолітнього завідувача кафедри української мови в різних видах Закарпаття. Його позиція стосовно «русинської» мови, діалектних ареалів української мови науково виважена, позбавлена політичного присмаку, переконлива, базована на неспростовних фактах. Зробимо наголос і на тому, що в роботі різнобічного аналізу зазнала концепція П. Чучки про національну свідомість закарпатських українців у ХХ столітті.

Закарпattю випадало завжди (і нині це реальний факт) опинятися в епіцентрі мовнополітичних дискусій на вітчизняному та міжнародному рівнях. Усім цим перипетіям приурочено розділ дисертації. Одним із базових принципів його є положення про державну мову як чинник національної безпеки. Галина Шумицька об'єктивно висвітлює еволюцію мовнополітичної ситуації в післяянуковичівську добу, докладно вистежує перші кроки в мовній сфері в. о. Президента України О. Турчинова, прем'єр-міністра А. Яценюка, розкриває стиль президентського правління П. Порошенка. Її дослідницькі зусилля зосереджені довкола законопроєктів «Про мови в Україні», «Про функціювання української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» й уже легітимізованого документа «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Свідомо вклинило в розглядану правову сферу закон «Про освіту», у зв'язку з яким «так зване “мовне питання” в Україні, зокрема на Закарпатті, набуває особливої гостроти» (с. 200). У цьому мінідискурсі в найтонших деталях схарактеризовано «угорське питання» та «русинське питання». Дослідниця на боці тих учених, які вважають «русиністику» антиукраїнською

технологією (Л. Белей, В. Німчук та ін.), пропонують «термін русин … заборонити використовувати у значенні “неукраїнець”» (Л. Белей), доводять, що автономізування «віртуальної “русинської” мови» – це не що інше, як “штучне конструювання” норми “русинської мови”, ґрунтованої на протиставленні її нормі української мови» (В. Німчук 205).

Осердям рецензованої частини дисертаційної праці, як і тематично споріднених із нею вже проаналізованих фрагментів, є засоби масової інформації та освітня сфера – найпромовистіші маркери мовних новацій, найоб’єктивніші індикатори мовної ситуації. З-поміж засобів масової інформації, що висвітлюють мовнополітичну ситуацію Закарпаття, – і онлайновий медіаресурс, і видання, наближені до певних політичних структур чи фінансово-економічних груп. Така інформативна палітра фокусує в собі запроектовані на вдергавлення української мови найдинамічніші й найінтенсивніші процеси, вона дає підстави для висновків про причини виникнення регіонального сепаратизму, про конструктивне / деструктивне мовне будівництво, про наявність / відсутність міжкультурної комунікації, діалогу культур, взаємоповаги, толерантності тощо. Примітно, що в цьому різnobаченні й неоднотумаченні чітко простежується авторська позиція.

З дисертації можна добути багато цінних відомостей про реакцію новинних вебресурсів Закарпаття на статтю 7 Закону України «Про освіту». Це не просто цікаві факти, а набір слушних пропозицій про формування не сепаратистської, не меркантильної, а насиченої позитивними ідеями й рекомендаціями державницької позиції, яку, урешті-решт, запримітить світ і належно оцінить. Нам сьогодні вкрай важливо довести, що Закон «Про освіту» – це не «повернення сталінських часів» (с. 247–248), як твердить ректорка угорського інституту на Закарпатті І. Орос, а вибудуваний на цивілізаційних принципах, прогресивному світовому досвіді юридичний документ.

Неабияку цінність становить підрозділ «Мовна» стаття Закону «Про освіту» у сприйнятті закарпатців: результати опитування». Його зміст

репрезентують глибинні інтерв'ю, проведені за спеціальною методикою ІЄД, з 81 реципієнтом. У роботі чітко віписана неоднозначна позиція чиновників, освітян, батьків, учнів, студентів, представників національно-культурних товариств, політичних партій, роботодавців щодо вивчення в українських школах рідної та інших мов. Дослідниця добре оволоділа соціолінгвістичними технологіями, удало дібрала та вилогізувала питання для інтерв'ювання, кваліфіковано обробила результати експерименту, яскраво та переконливо проілюструвала його результати.

Такої ж високої оцінки заслуговує підрозділ «Формування багатомовної освіти в Україні: регіональні результати експерименту». Представлені в ньому висновки вже завтра знайдуть своє практичне застосування у формуванні нової моделі багатомовності учня, яка передбачає навчання державної, рідної та іноземної мов, у створенні нового організаційно-освітнього типу закладу з навчанням кількома мовами як нової освітньої парадигми, зрештою, у виробленні концепції багатомовної освіти в Україні.

Логічним завершенням дисертації є характеристика мовнополітичного аспекту новітньої суспільно-політичної парадигми України. Виникли сумніви з приводу коректності терміна «новітній», адже все, що описано в роботі, – реалії новітньої доби, або доби незалежності. З'явилися та опровергнули: якщо змістити історичні акценти та поділити той або той період на дрібніші рамки за якоюсь вужчою класифікаційною ознакою, то в ньому неодмінно вичленується новітній етап. Тож іменування періоду, пов'язаного із президентською діяльністю В. Зеленського, новітнім маємо підстави вважати доречним і віправданим.

Галина Шумицька викладає з хронологічною точністю перебіг найостанніших подій, що виявляють безпосередній або опосередкований зв'язок із мовною політикою в Україні (мусування мовного питання у Верховній Раді, призначення Уповноваженого із захисту державної мови, діяльність Національної комісії зі стандартів державної мови, рекомендації Венеційської комісії щодо закону України «Про забезпечення

функціонування української мови як державної», побутування української мови на телебаченні) й зробила правильний, на наш погляд, висновок: ця політика «кардинальних змін не зазнала. Деякі означені гальмівні процеси в питанні реалізації вимог ухваленого мовного закону можуть бути пояснені як небажанням їх виконувати і спробами змінити або частково скасувати, так і елементарною неосвіченістю, подекуди й некваліфікованістю переважної частини державного апарату всіх рівнів, а також звичною в усі періоди бюрократичною системою. Мовне питання звично використовується як маніпулятивна технологія» (с. 352).

Відповідно до прийнятої методики аналізу проблеми на тлі амбівалентності позиції політичних сил стосовно мовного питання розкрито новочасні тривожні обриси угорського, румунського та русинського питань на Закарпатті. Найбільше занепокоєння викликає освітньо-мовне протистояння і роздмухування «русинської» теми. Фактаж, яким оперує Галина Василівна, – надійний підмурок для переконливих висновків і конкретних практичних рекомендацій.

Не обійшлося, звісно, без зауважень та побажань. Вони такі:

- Варто було б проаналізувати не тільки дані перепису 2001 року, а й ширше простежити на основі авторитетних джерел динаміку етнічного складу Закарпаття – українці / представники національних меншин – у радянську та пострадянську добу. Це дало б підстави для грунтовних висновків про мовнопланувальні заходи в Україні за майже тридцять років незалежності, про еволюціонування в етнічно строкатому регіоні мовної ситуації, мовної політики в різні історичні періоди під дією суспільно-політичних, культурних та інших чинників, зокрема й тих, що стосуються механізму взаємозв'язку інтра- та екстралінгвальності.
- Удокладненішого коментарю потребує безпосередньо пов'язана з темою дисертації проблема вивчення української мови в школах національних меншин за радянського періоду і в незалежній Україні. Передусім цінними були б відомості про кількість освітніх закладів / класів із навчанням мовами національних меншин у радянський та пострадянський

час, про специфіку змісту освіти й місця в ній рідної мови, про регіональну модель мовної освіти і її вплив на тодішню та сьогоднішню мовну ситуацію і мовну політику.

- У роботі скрупульозно проаналізовано результати зовнішнього незалежного оцінювання, звернено увагу на новацію – зниження порогу "склав / не склав" для випускників навчальних закладів із навчанням мовами національних меншин – і наголошено на тому, що вона системно не розв'язує проблему вивчення / знання державної мови представниками національних меншин. І тут логічними були б міркування (можливо, навіть пропозиції чи рекомендації) дисерантки про шляхи виходу із цієї вкрай непростої ситуації з урахуванням досвіду, що склався в мультилінгвальних регіонах інших країн, і вже сформованої власної – української – соціально-освітньої практики.

У дисертації належно з'ясовано положення про такі вагомі складники мовної ситуації на Закарпатті, як «русинська мова», освітньо-медійний простір. Доречно було б бодай частково вдатися до контент-аналізу роботи «русинської» редакції на місцевому телебаченні, друкованих видань русинських організацій, онлайн-сторінок тощо. Це дало б підстави для аргументованих висновків про вектори діяльності, інтереси, зокрема наукові, сучасних лідерів русинського руху.

- Оскільки Закарпаття межує з чотирма державами, у прикордонних регіонах яких українська спільнота фактично є меншиною на українській історичній етнічній території, то в дисертаційній праці варто б глибше схарактеризувати в порівняльному аспекті механізм урегулювання питання мови навчання національних меншин на Закарпатті і в прикордонних регіонах сусідніх держав (наприклад, Угорщини чи Словаччини), де проводилася стосовно української етноспільноти політика штучного її розділення на українську та русинську, що робило українців вразливими до асимілятивних процесів.

- Висловлені міркування посутьно не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Дисертація насычена ідеями й результатами, які відкривають

перспективу для дослідження мовнopolітичної ситуації в Україні загалом, а також в окремих її поліетнічних, отже, і мультилінгвальних регіонах.

Загальні висновки гармонують зі вступними положеннями, не дублюють висновків до розділів і логічно завершують основний виклад.

Автореферат повністю відповідає змісту дослідження. Воно належно апробоване, результати його оприлюднені в численних публікаціях.

Уважаємо, що дисертаційна праця «Мовна ситуація на Закарпатті в 1991–2020 році: регіональний вимір мовної політики» за теоретичним рівнем, актуальністю, науковою новизною, практичною зорієнтованістю відповідає вимогам МОНУ України, які зазначені в «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженному КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, унесеними відповідно до Постанов КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її авторка – Шумицька Галина Василівна – заслуговує присудження її наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор ректор
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

 M. I. Степаненко

Відгук надійшов до спеціалізованої
вченої ради № 26, 173.01 Інституту української мови НАН України за складом 2021 р.
Членський секретар спецради В. М. Фурса.

